

Latvijas Meža īpašnieku biedrība

**CO2 PIESAISTES UN SEG EMISIJU MAZINĀŠANAS
PASĀKUMI MEŽA APSAIMNIEKOŠANĀ UN IETEKMES
NOVĒRTĒŠANAS SISTĒMA**

Projekts Nr. 22-00-A016212-000006

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS
Eiropas Lauksaimniecības fonds
lauku attīstībai

Atbalsta Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests

**RĪCĪBAS PLĀNA IZSTRĀDE OGLEKĻA TIRDZNIECĪBAS
SISTĒMAS MEŽSAIMNIECĪBĀ ATTĪSTĪBAI UN IEVIEŠANAI**

Rīga, 2024

SATURS

SATURS	2
Eiropas savienības oglekļa sertifikācijas sistēmas izveides normatīvā vide.....	3
Citu Eiropas valstu piemēri oglekļa tirdzniecības sistēmu izveidē.....	5
Priekšnoteikumi un rīcības plāns oglekļa tirdzniecības sistēmas ieviešanai Latvijā	8
LITERATŪRAS SARAKSTS.....	10

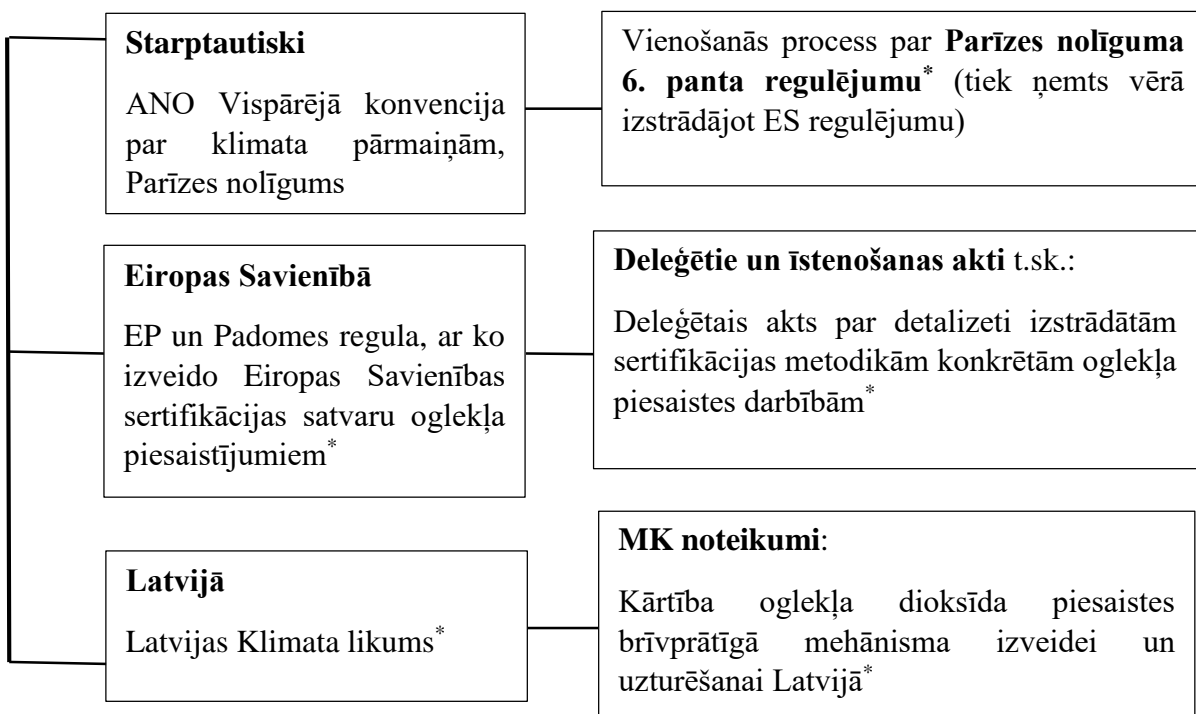
EIROPAS SAVIENĪBAS OGLEKĻA CERTIFIKĀCIJAS SISTĒMAS IZVEIDES NORMATĪVĀ VIDE

Starptautiski oglekļa tirdzniecības regulējuma aizsākums ir ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokola tirgus tīrās attīstības mehānisma izveide (CDM, KP Article 12) (United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1997), kas paredzēja tādu projektu izveidi un ieviešanu, kuros attīstītās valstis (KP Annex I), kurām ir KP noteiktas klimata pārmaiņu samazināšanas saistības, ievieš SEG emisiju samazināšanas projektus attīstības valstīs, tādējādi nopelnot tirgojamas oglekļa vienības jeb kredītus (CER – *certified emission reduction*, 1 t CO₂ – 1 vienība). Šo uzskata par pirmo globālo vides investīciju shēmu, kurā izmantots standartizēts emisiju kompensēšanas instruments. CDM darbojas kopš 2006. gada, KP 2. periodam noslēdzoties 2020. gadā, tiek izstrādāti jauni *market-based* mehānismi un noteikumi Parīzes nolīguma (6. pants) ietvarā (UNFCCC, 2015). Darbs pie Parīzes nolīguma 6. panta nosacījumu izstrādes starptautiskā regulējuma izveidē valstu brīvprātīgai sadarbībai verificētu oglekļa vienību izmantošanā (*Paris Agreement Crediting Mechanism*) turpinās. ES oglekļa piesaistes sertifikācijas satvara izstrādē tiek ņemti vērā Parīzes nolīguma ietvaros notiekošie procesi.

Oglekļa sertifikācijas sistēmas izveide ES uzsākta 2021. gadā, kad pirmo reizi ES stratēģiskajos dokumentos (EK paziņojums “Gatavi mērķrādītājam 55 %”: ES 2030. gadam nospraustā klimata mērķrādītāja sasniegšana ceļā uz klimatneitralitāti” COM(2021) 550 final (European Commission, 2021a), EK komunikācijas dokuments “Ilgtspējīgi oglekļa aprites cikli” COM(2021) 800 final) (European Commission, 2021b) parādās norādes par tās nepieciešamību. Ar mērķi Eiropas Savienībā nodrošināt augstu oglekļa piesaistes vienību kvalitāti, vienotu pieeju oglekļa vienību sertifikācijai, stimulēt efektīvu oglekļa piesaistes risinājumu ieviešanu un novērst zaļmaldināšanas riskus EK ir izstrādājusi un Eiropas Parlaments 2024. gada 10. aprīlī pieņēmis 2022.gada 30. novembra regulas priekšlikumu “Eiropas Parlamenta un Padomes regula, ar ko izveido Savienības sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumiem” (COM(2022)672 final) (tiks publicēts ES oficiālajā vēstnesī un stāsies spēkā pēc parakstīšanas Eiropas Padomē) (Eiropas Komisija, 2022). Regula paredz vairāku deleģēto un īstenošanas aktu sagatavošanu, tostarp, par sertifikācijas metodikām dažādām oglekļa piesaistes darbībām. Kopš 2023. gada, asistējot EK lēmumu pieņemšanas procesā (deleģēto un īstenošanas aktu izstrādē), strādā ES oglekļa piesaistes ekspertu grupa (pārstāvji no katras dalībvalsts).

Latvijā līdz šim (2024. gada jūnijs) nav nacionāla regulējuma valsts dalībai ES oglekļa sertifikācijas sistēmā. Latvijas topošā Klimata likuma (2024. gada maijā publiski pieejamā 2023. gada novembra redakcijā) (Latvijas Klimata un enerģētikas ministrija, 2023) 43. pants paredz deleģējumu nacionālā ietvara izstrādei, lai ieviestu nosacījumus, kas ietverti 2022. gada 30. novembra EK Priekšlikumā regulai, ar ko izveido Savienības sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumiem (COM/2022/672). Plānota brīvprātīgas oglekļa dioksīda sistēmas izveidošanas un uzturēšanas noteikumu izstrāde (Ministru kabineta noteikumi), lai ieviestu vienotu ES sistēmas un principu izmantošanu tehnoloģiskos un dabiskos oglekļa piesaistes procesos Latvijā (uzskaites sistēma un ziņošana).

Visi starptautiskā, ES un nacionālā līmeņa normatīvā regulējuma dokumenti, izņemot ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām, 2024. gada maijā ir iepļānoti vai izstrādes procesā. ES oglekļa sertifikācijas sistēmas izveides starptautiskās, ES un nacionālās normatīvās vides shematisks attēlojums (būtiskākie dokumenti) dots 1. attēlā.

1. Attēls. Oglekļa sertifikācijas sistēmas izveides normatīvā regulējuma satvars starptautiskā, Eiropas Savienības un Latvijas līmenī 2024. gada maijā (* plānoti vai izstrādes stadijā esoši dokumenti).

CITU EIROPAS VALSTU PIEMĒRI OGLEKĻA TIRDZNIECĪBAS SISTĒMU IZVEIDĒ

Vācija

Vācijā pastāv vairāki reģionālā un federālā līmeņa stimuli un mehānismi, kas integrē mežsaimniecību oglekļa tirdzniecībā un veicina oglekļa piesaisti, izmantojot ilgtspējīgu mežu apsaimniekošanu un apmežošanu (11). Dažas galvenās programmas un iniciatīvas:

Vācijas programma "Natürlicher Klimaschutz" (Dabiskā klimata aizsardzība) Federālās vides, dabas aizsardzības, kodoldrošības un patērētāju aizsardzības ministrijas pakļautībā ir vērsta uz dabisko ekosistēmu, tostarp mežu, izmantošanu, lai mazinātu klimata pārmaiņas. Šī programma veicina dažādas mežsaimniecības aktivitātes un ilgtspējīgas prakses, lai uzlabotu oglekļa piesaisti, bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu noturību. Galvenās mežsaimniecības prakses, kas ietvertas programmā: apmežošana un mežu atjaunošana, ilgtspējīga meža apsaimniekošana, kas saglabā vai palielina meža oglekļa krājumus, mežu aizsardzība, agromežsaimniecība, mežu atjaunošana, kūdrāju un mitrāju atjaunošana. Programmas īstenošanai līdz 2026. gadam ir pieejami četri miljardi eiro. Meža un zemes īpašnieki, kas ir iesaistīti "Natürlicher Klimaschutz" projektos Vācijā, var saņemt finansiālu atbalstu, apvienojot valsts dotācijas un subsīdijas, maksājumus par ekosistēmu pakalpojumiem, oglekļa kredītus, privātā sektora partnerības un nodokļu atvieglojumus. Šie mehānismi nodrošina daudzveidīgu finansiālu atbalstu, veicinot ilgtspējīgu zemes apsaimniekošanas praksi, kas veicina klimata aizsardzību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu (8).

"MoorFutures" iniciatīva tika izveidota 2011. gadā, ar mērķi radīt reģionāli pielietojamu, elastīgu instrumentu, lai finansētu pasākumus kūdrāju atjaunošanai. "MoorFutures" nodrošina neatkarīgi sertificētus emisiju samazināšanas sertifikātus privātpersonām un uzņēmumiem, kas pēc tam tiek reģistrēti reģistrā. Shēma darbojas Vācijas ziemeļu daļas federālajās zemēs. "MoorFutures" shēmas radītie oglekļa sertifikāti ir cieši saskaņoti ar Verra standartu un Kioto protokolu un atbilst starptautiski atzīto vides standartu prasībām (ISO 14064 un 14065). Lai gan uzņēmums MoorFutures galvenokārt koncentrējas uz kūdrāju atjaunošanu, tajā ietilpst arī apmežošanas un mežu atjaunošanas projekti, kas uzlabo oglekļa piesaisti. Projekti ir sertificēti un rada oglekļa

kredītus, ko var pārdot brīvprātīgā tirgū. Shēma nodrošina detalizētu metodiku oglekļa piesaistes aprēķināšanai un pārbaudei (Tanneberger et al., 2024).

Francija

Label Bas-Carbone sistēmu 2018. gadā izveidoja Francijas Ekoloģiskās pārejas ministrija. Tā ir Francijas oficiāla sertifikācijas shēma SEG emisiju mazināšanas un CO2 piesaistes projektiem, kas tiek veikti Francijas teritorijā. Šī shēma nodrošina skaidrus noteikumus un pārraudzību brīvprātīgajam oglekļa tirgum Francijā, ieviešot sistēmu SEG emisiju samazinājuma un CO2 piesaistes uzraudzībai, ziņošanai un verifikācijai, lai veicinātu šādu projektu realizāciju. Šīs shēmas pamatā ir emisiju samazināšanas vai novēršanas metodikas, ko apstiprinājusi Francijas Ekoloģiskās pārejas ministrija. Lai iesaistītos šajā shēmā, projektiem ir jāpārsniedz nacionālo vides noteikumu prasības. Sertificētie emisiju samazinājumi vai novēršanas, kas iegādāti kā daļa no projekta, tiek izsekoti oficiālā reģistrā, lai novērstu dubulto uzskaiti: reģistrs garantē, ka tie paši samazinājumi nav pārdoti vai izmantoti vairākas reizes. Marķētie emisiju samazinājumi tiek ņemti vērā valsts klimata izmaiņu mazināšanas centienos (10).

Kopš Label Bas-Carbone ieviešanas, vairāk nekā 40 organizācijas, tostarp vairāk nekā 30 lieli uzņēmumi, ir kļuvuši par partneriem un ir apņēmušies piešķirt finansējumu vairāk nekā 2,5 miljonu eiro apmērā. Līdz 2023. gada janvārim shēmas sertifikāts kopumā ir piešķirts 376 projektiem. Paredzams, ka šo projektu rezultātā emisijas tiks samazinātas par 1 431 819 tCO₂e, kas ir līdzvērtīgs oglekļa dioksīdam, ko vienā gadā absorbē aptuveni 143 miljoni koku.

Label Bas-Carbone shēma atšķiras no citām līdzīgām nacionālām sistēmām ar to, ka potenciāli ir attiecināma uz visām nozarēm, kas vēl nav iekļautas regulējumā. Uz 2023. gada 26. jūliju Ekoloģiskās pārejas ministrijā ir validētas 13 metodoloģijas, galvenokārt mežsaimniecības un lauksaimniecības nozarēs. Pašlaik norit aktīvs darbs pie papildus metodoloģiju izstrādes un apstiprināšanas. 2022. gada dati liecina, ka vairāk nekā 95% no sertificētajiem projektiem un 75% no emisiju samazinājumiem ir balstīti uz apmežošanas vai meža atjaunošanas metodikām (12).

Privātpersonas, grupas un uzņēmumi var iegādāties emisiju samazinājumus tiešā mijiedarbībā ar projektu izstrādātājiem vai starpniekiem. Marķējuma shēma nenosaka minimālo vai maksimālo "oglekļa cenu". Cena tiek noteikta pēc vienošanās starp projekta vadītāju un pircēju. 2021. gadā vidējā Label Bas-Carbone kredītu cena bija 32 EUR, būtiski augstāka par oglekļa kompensāciju kredītu vidējo cenu Francijā (4,6 EUR).

Nīderlande

Nacionālais oglekļa tirgus fonds (Stichting Nationale Koolstofmarkt, SNK) tika izveidots 2019. gada decembrī. SNK fonds tika izveidots, lai izstrādātu un pārvaldītu uzticamu sistēmu oglekļa kredītu iegūšanai un tirdzniecībai Nīderlandē. Nacionālais oglekļa tirgus fonds atbalsta brīvprātīgo valsts oglekļa tirgu, novērtējot projektus, izsniedzot sertifikātus un nodrošinot starpnieka lomu starp pakalpojumu sniedzējiem un pircējiem. Tas garantē oglekļa sertifikātu kvalitāti un sniedz oglekļa tirgus dalībniekiem uzticamību, ka emisiju samazināšana vai oglekļa sertifikātā norādītā piesaiste faktiski ir sasniegta (9).

SNK ir izveidojis metodoloģiju kopumu dažādiem projektu veidiem emisiju samazinājuma aprēķināšanai. Projekta puses izmanto šīs metodoloģijas, sastādot projekta plānu, ko apstiprina SNK. Sasniegto emisiju samazinājumu pārbauda neatkarīgi trešo pušu eksperti. Zemes īpašnieki un projektu attīstītāji iesniedz SNK savus projektu priekšlikumus, detalizēti norādot plānotās aktivitātes, paredzamo oglekļa piesaisti un apstiprināto metodiku ievērošanu. Nīderlandes SNK fonds atbalsta tādu dabā balstītu projektu veidus kā apmežošana, mežu atjaunošana, kūdrāju atjaunošana, agromežsaimniecība un ilgtspējīga mežu apsaimniekošana, saskaņā ar fonda sniegtajām vadlīnijām (13).

Verificētie projekti rada oglekļa kredītus, kas pazīstami arī kā Verified Carbon Units (VCU), kas atspoguļo noteiktu piesaistītā CO₂ daudzumu. Kredīti tiek reģistrēti fonda pārvaldītā reģistrā, nodrošinot izsekojamību un novēršot dubultu uzskaiti.

Viena oglekļa kredīta cena SNK sistēmā vidēji svārstās no 30-70 EUR, atkarībā no projekta, kas uzskatāma par samērā augstu. Pagaidām galvenie SNK oglekļa kredītu pircēji ir mazie un vidējie uzņēmumi, kā arī pašvaldības. Lielākiem uzņēmumiem un korporācijām SNK piedāvājumā esošie oglekļa kredītu apjomi šobrīd ir pārāk mazi (13, 14).

Citu Eiropas valstu pieredze oglekļa tirdzniecības sistēmu izveidē liecina par daudzveidīgām pieejām un iniciatīvām, kas balstās uz nacionālajām prioritātēm un resursiem. Šīs valstis izmanto dažādas sertifikācijas sistēmas, finanšu mehānismus un partnerības modeļus, lai veicinātu oglekļa piesaisti un atbalstītu ilgtspējīgu attīstību. Latvija var izmantot šīs pieredzes, lai attīstītu savu oglekļa tirdzniecības sistēmu, nodrošinot tās atbilstību ES regulējumiem un vietējām vajadzībām.

PRIEKŠNOTEIKUMI UN RĪCĪBAS PLĀNS OGLEKĻA TIRDZniecĪBAS SISTĒMAS IEVIEŠANAI LATVIJĀ

1. Apstiprināti un ieviesti Eiropas Savienības un nacionālie normatīvie akti, kas noteiks nosacījumus brīvprātīgās sistēmas oglekļa dioksīda piesaistei izveidei

Lai Latvija veiksmīgi izveidotu un ieviestu savu oglekļa tirdzniecības sistēmu mežsaimniecībā, kas būtu atzīta no oglekļa kredītu tirgus dalībnieku puses, tai viennozīmīgi būs jāatbilst, Eiropas Savienības (ES) un Latvijas normatīvajai videi un jāņem vērā arī citas prasības, kas izriet no starptautiskajiem procesiem. Pašreizējā brīdī rīcības plāna izveidi apgrūtina tas, ka lielākā daļa normatīvo dokumentu, vai ar to piemērošanu saistīto dokumentu pieņemšana un ieviešana vēl ir tikai izstrādes stadijā. Tādēļ pašreizējās situācijas atbilstošās rīcības galvenokārt saistās ar sekošanu līdz lēmumu pieņemšanas procesiem ES un Latvijas līmenī, kā arī dokumentu projektu analīzi. Piemēram, ir jāseko līdzī, kā attīstās vienošanās process par Parīzes nolīguma 6. panta regulējumu. Kā arī jā sagaida oficiāla EP un Eiropas Parlamenta regulas, ar ko izveido Eiropas Savienības sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumiem, stāšanās spēkā, pēc kā dalībvalstīm sekos piemērošana regulā noteiktajos termiņos. Vietējā mērogā jāņem vērā topošā Klimata likuma 43. pants, kas noteikts brīvprātīgās sistēmas oglekļa dioksīda piesaistei izveides kārtību.

2. Izstrādāt metodoloģiju oglekļa kredītu aprēķināšanai un verifikācijai

Nacionālas oglekļa tirdzniecības sistēmas izveidei jābūt izstrādātām un aktualizētām metodoloģijām oglekļa kredītu aprēķināšanai un verifikācijai, balstoties uz starptautiski atzītiem standartiem, piemēram, Verra (VCS) vai Gold Standard.

3. Sadarboties ar starptautiskajām organizācijām standartu pilnveidošanai

Ir jānodrošina, lai pieņemtās metodoloģijas ir pielāgotas Latvijas mežsaimniecības specifikai un klimatiskajiem apstākļiem. Kā arī, lai piemērotie standarti būtu atzīti ES tirgū, tiem būs jābūt akreditētiem ES sistēmā, tādējādi esošie standarti būs jāpilnveido, lai tie atbilstu visiem kritērijiem.

4. Izveidot Latvijas nacionālo oglekļa kredītu reģistru

Visiem izsniegtajiem oglekļa kredītiem jābūt iekļautiem kādā no reģistriem (starptautiskā vai nacionālā), lai nodrošinātu to uzticamību, pārredzamību un izsekojamību, kā arī palīdzētu novērst dubulto uzskaiti. Ja Latvija izveidos savu oglekļa tirdzniecības sistēmu, būs nepieciešams Latvijas nacionālais reģistrs, kas uzraudzīs un reģistrēs visus ģenerētos oglekļa kredītus. Nacionālā reģistra izveidei var lieki noderēt citu ES valstu piemēri (piem. Francija “*Label Bas-Carbone*”, Vācija “*MoorFutures*”, Nīderlande “*Nationale Koolstofmarkt*”).

5. Izveidot pastāvīgi strādājošu darba grupu nacionālās metodoloģijas oglekļa kredītu aprēķināšanai un verifikācijai pilnveidošanai

Nacionālas oglekļa tirdzniecības sistēmas izstrādes procesam nepieciešams izveidot daudznozaru speciālistu darba grupu, kura ietvertu: attiecīgo ministriju pārstāvjus (Zemkopības ministrija, Ekonomikas ministrija, Klimata un enerģētikas ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija), LVMI “Silava” pētniekus, Latvijas Meža īpašnieku biedrības pārstāvjus, mežsaimniecības speciālistus, speciālistus, kas izstrādā un pielāgo metodoloģijas oglekļa kredītu aprēķināšanai un verifikācijai, kā arī nevalstisko organizāciju pārstāvjus u.c. ieinteresētās puses.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Eiropas Komisija. (2022). EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA, ar ko izveido Savienības sertifikācijas satvaru oglekļa piesaistījumiem. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:60d407c8-7164-11ed-9887-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF
2. European Commission. (2021a). 'Fit for 55': Delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EMPTY. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2021%3A550%3AFIN>
3. European Commission. (2021b). Sustainable Carbon Cycles. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0800>
4. Latvijas Klimata un enerģētikas ministrija. (2023). Klimata likuma projekts. https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/7987de45-93fd-45e3-ac4c-948251c622d9
5. UNFCCC. (2015). Paris Agreement to the United Nations Framework Convention on Climate Change. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
6. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (1997). Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. Kyoto Climate Change Conference - December 1997. <https://unfccc.int/documents/2409>
7. Tanneberger F., Berghöfer A., Brust K., Hammerich J., Holsten B., Joosten H. Quantifying ecosystem services of rewetted peatlands – the MoorFutures methodologies. (2024). Ecological Indicators, Volume 163.
8. Das Aktionsprogramm Natürlicher Klimaschutz (ANK) der Bundesregierung in Kürze. https://www.bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Naturschutz/ank_kurzfassung_bf.pdf
9. De Stichting Nationale Koolstofmarkt. <https://nationaleco2markt.nl/>

10. Émunérer le carbone forestier par le marché volontaire.
<https://franceboisforet.fr/2019/10/30/remunerer-le-carbone-forestier-par-le-marche-volontaire/>
11. Integration of Nature Protection in Forest Policy in Baden-Württemberg (Germany).
<https://efi.int/sites/default/files/files/publication-bank/projects/badenwuerttemberg.pdf>
12. Le Label bas-carbone. <https://www.info-compensation-carbone.com/ecosysteme/le-label-bas-carbone/>
13. Multilateral Assessment A compilation of questions to - and answers by - Netherlands exported on 05 November 2020 by the UNFCCC secretariat.
https://unfccc.int/sites/default/files/resource/CD_Netherlands_MA_QA.pdf
14. Verkenning van de markt voor vrijwillige koolstofcertificaten in Nederland.
<https://nationaleco2markt.nl/wp-content/uploads/2022/04/Marktverkenning-vrijwillige-koolstofmarkt-Nederland.pdf>